

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Ваня Куздова Банабакова -
професионално направление 3.7. „Администрация и управление“,
научна специалност „Организация и управление извън сферата на
материалното производство (сигурност и отбрана)“,
Национален военен университет „Васил Левски“,
гр. Велико Търново

на дисертационния труд на член кореспондент професор д.н.
Венелин Кръстев Терзиев

**на тема: ПОЛИТИКИ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА СОЦИАЛНО
РАЗВИТИЕ И ИЗГРАЖДАНЕ НА КАПАЦИТЕТ ЗА ЕФЕКТИВНО
СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ**

представен за придобиване на научна степен „Доктор на науките“

професионално направление: 3.4. Социални дейности,
научна специалност „Организация и управление на социалните
дейности“

2017 г.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем.

Представеният дисертационен труд разглежда изключително актуална за страната и света проблематика, а именно социалното развитие и изграждането на капацитет за ефективно социално подпомагане.

В увода е обоснована актуалността на темата, която се определя от необходимостта от подобряване на социалната политика на държавата като съвкупност от специфични дейности, които целят да регулират социалните отношения между различни по своето социално положение субекти. Социалната политика се реализира, чрез социалната работа, която като понятие, се определя като вид професия, и като система от специализирани институции, и различни практики, които за да бъдат ефективни следва да прилагат интегрирано знание от фундаменталните науки за човека и обществените групи и за обществото като цяло.

В световната практика социалната работа се възприема като изключително важна и престижна помощна професия. Развитието ѝ се определя от връзката и взаимодействието на няколко процеса - нейната институционализация, идентификация и интернационализация на фона на европейската интеграция и глобализация.

В България разбиранията за социална работа се обединяват около виждането, че тя е цялостна интегративна система, чията основната цел се свързва с превенцията, преодоляването или решаването на социални проблеми и рискове за личността.

В последните петнадесет години социалната работа се превръща във важна част от помощните професии и навлиза в професионалното пространство. Развитието ѝ преминава през проучване на опита на развитите пазарни икономики към адаптиране и прилагане на успешни практики. В годините на преход обществото ни се сблъсква със сериозни социални проблеми като за някои от тях са намерени социалнополитически механизми за регулиране и съответната процедурна форма.

Основните проблеми на социалната работа като дейност на обществото, и държавна дейност, която е неотделима част от социалния, институционален и политически живот са:

- ненавремененно и адекватно подпомагане или обслужване на нуждаещите се лица, семейства, домакинства и социални групи;
- неадекватна кореспонденция с европейските стандарти и критерии при осъществяване на социалната работа като се имат предвид нашите национални традиции и опит;
- липса на координация и съгласуване на социалната работа по видове, форми и йерархични равнища;
- липса на взаимодействие на социалния работник с клиента (групата) в посока на хуманизъм, демократичност и спазване на етиката;
- липса на професионалната квалификация (знания, умения, опит) на социалните работници и помагащите лица и други.

На основата на критичен анализ на водещите автори в областта и статистически анализ на посочените проблеми се налага необходимостта от дефиниране на понятията социален ефект и социална ефективност на социалните политики и инструменти и разработването на система от критерии за качество и количествени показатели за измерване на ефективността на социалната работа.

Изследването на социалната ефективност на процеса социална работа е изключително трудна, а в някои случаи и непосилна задача. Разработването и предлагането на система от критерии и показатели за измерване на социалната ефективност на социалната работа е резултат на дългогодишните научни търсения на автора на дисертационния труд. Предложената система за измерване на социалната ефективност намира своето достойно място в настоящето изследване.

Решаването на предизвикателствата и посочените проблеми налага необходимостта от цялостно научно изследване с научноприложен характер. Такова изследване се явява представения дисертационен труд. Всяка от главите на дисертационния труд представлява научно изследване със съответния характер – теоретичен, аналитичен, методологически и/или научно-приложен, което е относително самостоятелно. Отделните глави, обаче формират цялостен завършен научен труд със сериозна научно-приложна значимост.

На тази основа, можем да обобщим, че съдържанието на дисертационния труд напълно отговаря на неговата тема.

Очертаните тенденции и проблеми в теорията и практиката на социалната политика на държавата и социалната работа, както и липсата на масови научни разработки в областта определят актуалността и значимостта на темата и самата разработка на дисертационния труд.

Разработеният дисертационен труд е лично дело на проф. д.н. Терзиев, тъй като той самият се явява един от водещите автори в тази област в страната.

Поставената задача пред дисертационния труд е изключително амбициозна и като краен резултат – много добре изпълнена. Новаторският характер на темата на дисертационния труд и самата разработка е едно от най-важните достойнства на труда, тъй като решението на изключително актуални и сериозни проблеми като развитието на социалната политика, социалната икономика, социалното предприемачество и адекватната подготовка на социалните работници в страната не може да се търси само в един аспект, а многоаспектно в откриване на синергичния ефект от действието на комплекс от фактори и предпоставки.

Прави изключително впечатление стилът на автора на дисертационния труд, който се отличава, от една страна с научност на много високо ниво, а от друга страна – с яснота, точност, практическа приложимост и най-вече с ярка индивидуалност.

2.Обща характеристика и структура на дисертационния труд.

Дисертационният труд е разработен в общ обем от 323 страници основен текст и включва увод, четири глави, заключение, списък с използвана литература и 10 приложения.

Обектът и целта на дисертационния труд са дефинирани точно и ясно.

Обект на дисертационния труд са социалните политики и инструменти като основа за развитие и изграждане на капацитет за ефективно социално подпомагане.

Целта е създаване и верификация на научна теория с приложен характер за социалното развитие и разработване на адаптирани модели за повишаване ефективността на социалното подпомагане, насочени към развитие и усъвършенстване на социалната политика, социалните предприятия и подготовката на специалисти по социални дейности, чрез продължаващо професионално обучение.

За изпълнение на поставената цел са конкретизирани четири научно-изследователски задачи:

- Анализ и оценка на съвременните подходи в изследванията на социалната политика и социалната работа.
- Изследване на социалната икономика и социалните предприятия като модел за ефективно социално подпомагане и социално развитие.
- Изследване на системата за продължаващо професионално обучение в България като инструмент за социално развитие и подготовката и професионалната квалификация на специалистите по социални дейности.
- Разработване на модел на система за подготовка и професионална квалификация на специалисти по социални дейности в България, чрез продължаващо професионално обучение.

Заложена е тезата, че на основата на изследване на съвременните научни подходи и концептуални основи на социалните политики в световен мащаб и в страната, и анализ на тенденциите, проблемите и предизвикателствата, свързани със социалното развитие се налага необходимостта от нов научен подход и научнотеоретични постановки с приложен характер към системата за социално подпомагане, насочени към постигане на синергичен ефект от комплексното развитие на социалната политика (приоритет на държавата), социалната икономика и социалните предприятия и подготовката и професионалната квалификация на специалистите по социални дейности.

В първа глава са анализирани съвременните подходи към изследванията на социалната политика и социалната работа. Очертани са концептуалните основи на социалните политики, тяхната еволюция и съвременни измерения. Дефиниран е процесът за реализация на социалната работа като вниманието е насочено към три основни аспекта – институционален, идентификационен и интернационален. Направен е сравнителен анализ на добрите европейски и световни практики в областта на социалната политика, социалната сигурност и социалното подпомагане и

опита и традициите в България. Дефинирани са понятията социални услуги и доставчици на социални услуги и е направен анализ на тяхното развитие в света и в България. На тази основа е изведена структурата на системата за социално подпомагане в България. Представеният емпиричен анализ дава основата за задълбочени заключения и обобщения.

Втора глава изследва аспектите на социалната икономика и социалните предприятия, които авторът дефинира като модел за ефективно социално подпомагане и социално развитие. Анализирани са Европейския социален модел и неговия принос за развитие на социалната икономика. Изследвана е изключително актуалната проблематика, свързана със състоянието, предпоставките и възможностите за развитие на социалното предприемачество в България, стратегическите рамки за неговата практическа реализация и направленията на подкрепа за неговото усъвършенстване.

Трета глава е насочена към един от основните инструменти на социалното развитие в България, а именно продължаващото професионално обучение. Разгледана е законодателната и институционалната рамки на продължаващото професионално обучение. Открити са основните тенденции и влияещи фактори в Европа и на тяхна основа са очертани предизвикателствата, за които трябва да се търсят решения, свързани с осигуряване качеството на обучение. Разработена е методологическата основа за развитие на продължаващото професионално обучение на базата на концепцията „учене през целия живот”.

В четвърта глава авторът дефинира професията социален работник, извежда профила на социалния работник и възможностите за обезпечаване на системата за социално подпомагане с качествени специалисти. Направен е задълбочен анализ на потребностите от последващо професионално обучение на специалистите, предоставящи социални услуги. Изследвани са и са очертани проблемите и предпоставките за подобряване на кадровия потенциал на системата за социално подпомагане, чрез системите на продължаващото професионално обучение. Логично, в край на четвърта глава и съответно на целия дисертационен труд е представен разработения от автора модел на система за подготовка и професионална квалификация на специалисти по социални дейности в България, чрез продължаващо професионално обучение.

Получените резултати показват, че поставените цел и научно-изследователски задачи са цялостно постигнати като първа глава решава първа научно-изследователска задача, втора глава е решена с втора научно-изследователска задача, трета глава и част от четвърта глава решават трета научно-изследователска задача, а четвърта задача е решена в четвърта глава. Заложена теза е доказана на основата на задълбочени емпирични анализи, основани на сериозен статистически инструментариум.

При изследването на проблемите, изпълнението на поставените в дисертационния труд цел и задачи и доказване на научноизследователската теза са използвани редица съвременни научни подходи и методи като

системен подход, аналитичен подход, проучване на трудовете на водещи в областта автори, проучване на добрите практики в световен мащаб и в страната, сравнителен анализ, критичен анализ, статистически анализ, метод на анкетата, метод на наблюдението, метод на интервюто, SWOT-анализ и други. С цел постигане на по-голяма нагледност на представените изследвания в дисертационния труд са включени фигури и таблици – 85 фигури (без приложенията) и 66 таблици.

Дисертационният труд се отличава с: последователност и логичност на изложението; изключително владеене на терминологията по разглежданата проблематика; използване на богат инструментариум от методи за проучване и анализ; използване на мащабна база от емпирични данни; задълбочени проучвания и интерпретиране на резултатите; иновативни и синтезирани предложения за развитие на социалните политики и прилаганите инструменти за изграждане на адекватен капацитет за ефективно социално подпомагане.

3. Характеристика на научните и научноприложни приноси в дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд е с ясно изразени **научни и научно-приложни приноси**.

Като най-значими се открояват следните **научни приноси**:

- На основата на научнотеоретичен анализ на концептуалните основи на социалното развитие, социалните проблеми на гражданското общество и социалните политики, тяхната еволюция и съвременните им измерения са изведени нови научнотеоретични постановки, дефиниращи социалното развитие и социалната политика. Направен е сравнителен и критичен анализ на водещите автори, анализ на добрите европейски и световни практики в областта на социалната политика и сигурност, опита и традициите в България, на чийто основи са изведени принципите на социалната политика.
- Дообогатена и доразвита е теорията за социалната работа като процес, направен е икономически анализ в ретроспективен план на световните тенденции и тези в страната, които налагат необходимостта от развитие на социалната работа, дефинирани са понятията „институализация“, „идентификация“ и „интернационализация“ на социалната работа. На основата на научнотеоретичен и приложен анализ са дообогатени понятията „социална държава“, „социална сигурност“, „социална защита“, „социални помощи“, „социални услуги“, „социално обезпечаване“, „социално осигуряване“ и „система за социално подпомагане“.
- Предложени са нови научни постановки към понятията „социална икономика“, „социално предприятие“ и „социално предприемачество“, като е развита научноприложна теория за постигане на устойчивост на социалните предприятия в страната. Анализирани са Европейският

социален модел и неговият принос за развитие на социалната икономика.

- Анализирана е структурата на системата за социално подпомагане, организацията на дейностите по социална защита на уязвимите групи в България. Дефинирана е професията „социален работник“, изведени са профилът и квалификацията на социалния работник във връзка с обезпечаването на системата за социално подпомагане със специалисти.
- Направени са изследвания в научен и научноприложен аспект и е доразвита и дообогатена теорията за продължаващото професионално обучение като инструмент за социално развитие. Анализирани са основните тенденции и влияещи фактори в Европа, свързани с приложението на един от основните инструменти на социалното развитие - продължаващото професионално обучение, осигуряването на качество и методологическите основи на неговото развитие.

Като най-значими се открояват следните **научноприложни приноси**.

- За първи път е разработена иновативна научна теория за разработване на система за измерване на социалната ефективност на социалната работа, включваща критерии за оценка на качеството и количествени показатели, които могат успешно да бъдат приложени в практиката.
- На основата на задълбочени анализи върху състоянието, предпоставките и възможностите за развитие на социалното предприемачество и социалните предприятия в България са определени стратегическите рамки за тяхната практическа реализация и направленията на подкрепа за усъвършенстване.
- Разработен е модел за социална икономика в страната с ключова роля на държавата за популяризиране, насърчаване и подпомагане въвеждането на успешни практики на социални предприятия в борбата със социалното изключване, включително и на основата на доброволчески дейности, развивани в рамките на гражданското общество.
- Изведени са най-адекватните форми за продължаващо професионално обучение в социалната сфера и е предложена методология за приложение на продължаващото професионално обучение на базата на концепцията „учене през целия живот“.
- Направен е статистически анализ на потребностите от последващо професионално обучение на специалистите, предоставящи социални услуги, и на негова основа са очертани проблемните области, предпоставките и възможностите за подобряване на кадровия потенциал на системата за социално подпомагане, чрез системите на продължаващото професионално обучение.
- Разработен е модел на система за подготовка и професионална квалификация на специалисти по социални дейности в България, чрез

продължаващо професионално обучение, предложени са стъпките за внедряване на модела и са очертани очакваните ползи от неговото прилагане.

4. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд.

Научните и научно-приложните приноси в трудовете на кандидата могат да се отнесат към следните групи:

- обосноваване на **нов научен проблем**, свързан със социалното развитие и социалната политика, разработване на **нови научни постановки** към понятията „социална икономика“, „социално предприятие“ и „социално предприемачество“, **нова научноприложна теория** за постигане на устойчивост на социалните предприятия в страната и **нова иновативна научна теория** за разработване на система за измерване на социалната ефективност на социалната работа.
- доказване с нови средства на съществени нови страни на вече съществуващи научни проблеми, теории и методически подходи;
- създаване на нови методи;
- приноси за внедряване – **методика** за продължаващо професионално обучение в контекста на концепцията „учене през целия живот“; **модели** - модел за социална икономика, модел за развитие на социалното предприемачество и социалните предприятия в страната, модел на система за подготовка и професионална квалификация на специалисти по социални дейности в България, чрез продължаващо професионално обучение; **алгоритъм** за внедряване на модела на системата за подготовка и професионална квалификация на специалисти по социални дейности, чрез продължаващо професионално обучение;

Така формулираните постижения приемам като значими за науката и практиката. Те са резултат на дългогодишната, последователната и целенасочената научноизследователска дейност на автора на дисертационния труд.

На основата на задълбоченото запознаване с дисертационния труд, публикациите към него и научните разработки в тази област може да се направи извода, че научните и научно-приложни приноси на дисертационния труд са изцяло дело на автора.

Личният принос на проф. д.н. Венелин Кръстев Терзиев се изразява в задълбочени проучвания и статистически анализи, творчески подход, иновативно интерпретиране на теорията и методологията на изследваните научни проблеми и извеждане на нови научнотеоретични постановки с научноприложен характер.